

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Vědecký projekt 02/02/10

**Energetická bezpečnost ČR a budoucnost
energetické politiky EU**

—
Prosinec 2010

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU (zkrácená verze)

—

Petr Binhack

Jakub Jaroš

Petr Kratochvíl

Andrej Nosko

Michal Thim

Lukáš Tichý

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU

Fenomény jako je stabilita přenosových soustav, přizpůsobování energetického mixu environmentálním cílům, válka proti terorismu, růst významu LNG či rostoucí spotřeba energií v Indii a Číně, to jsou skutečnosti, které nás nutí uvažovat o energetické bezpečnosti v širších souvislostech než v perspektivě ropných šoků a diverzifikace dodávek. Problémem se stává i percepce hrozeb a rizik energetické bezpečnosti. Nejedná se pouze o skutečnost, že energetická bezpečnost má odlišný význam pro zemi vyvážející a pro zemi dovážející energie, ale o prosté zjištění, že pojmy jako závislost, diverzifikace či zásoby ropy/zemního plynu jsou různě přijímané termíny, kterým jsou udělovány odlišné významy a stupeň důležitosti.

Protože je energetická bezpečnost komplexní koncept, který je přímo či nepřímo ovlivňován mnoha dílčími faktory, je nutné věnovat se těmto faktorům na různých analytických úrovních. Pro potřeby projektu jsme jako relevantní zvolily čtyři hladiny analýzy, na kterých se jsme identifikovali a definovali klíčové faktory ovlivňující budoucí podobu energetické politiky Evropské unie, a to i její vnější dimenze a reálné dopady, které z toho plynou pro současný i budoucí stav energetické bezpečnosti České republiky.

Předložený text je **zkrácenou** verzí stejnojmenné studie vypracované pro Ministerstvo zahraničních věcí. Ve zkrácené verzi nabízíme **hlavní poznatky** shrnuté v části **executive summary** a **plné znění kapitoly** věnující se základním principům energetické politiky EU.¹

Plná verze studie se skládá z následujících částí:

- EU a ČR v kontextu globálních energetických vztahů: zemní plyn
- Energetická politika Evropské unie
- Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací
- Energetická spolupráce na subregionální úrovni: případ V4
- Vnitřní dimenze energetické bezpečnosti České republiky – hlavní výzvy a problémy

¹ Plná verze bude k dispozici v archivu MZV, případně kontaktujte Asociaci pro mezinárodní otázky na email info@amo.cz. Poskytnutí plné verze v elektronické podobě bude závislé na souhlasu zadavatele projektu s publikací výstupu.

- Závěr a doporučení

EU a ČR v kontextu globálních energetických vztahů: zemní plyn

První část se zabývá kontextem globálních energetických vztahů a způsobem, jakým v jejich rámci funguje Evropská unie a Česká republika. V této části je vedle globálního pohledu akcentována především analýza zemního plynu, jehož současný i budoucí význam je v kontextu energetické bezpečnosti Evropské unie a České republiky považován za klíčový. Klíčovým termínem, který prostupuje celým textem, je koncept energetické bezpečnosti, kterému je věnován v této části prostor s ohledem na relevantní faktory, které musí být zohledňovány při tvorbě energetické politiky jako nástroje zajištění energetické bezpečnosti.

Energetická politika Evropské unie a Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací

Od samotného vzniku Evropského společenství stojí energetika v centru jeho zájmů. V mnoha oblastech si ES vytyčila ambiciózní cíle, kterých také postupně dosáhla. Na poli energetiky však bylo dosaženo pouze málo a jednalo se spíše o kontrolu domácích zdrojů (ESUO) nebo sdílenou znalost a bezpečnostní standardy mírového využití jaderné energie (EURATOM). Přestože od druhé poloviny 90. let se nosným tématem stal společný trh s elektrickou energií jako nástroj energetické bezpečnosti, téma bezpečnosti vnějších dodávek bylo stále opomíjeno. Vývoj na tomto poli je proto tématem druhé a třetí části věnované energetické politice Evropské unie a jejím vnějším vztahům, především s Ruskou federací.

Energetická spolupráce na subregionální úrovni: případ V4

Přestože diskuse nad rámcem efektivních vztahů s dodavateli energií, především zemního plynu, na úrovni Evropské unie probíhá a je jí věnováno více pozornosti než v minulosti, stále je tato politika obětí 27 názorů členských států s odlišnou skladbou energetického mixu, ale také s různým stupněm vztahů s dodavatelskými zeměmi, nemluvě o odlišné ekonomické struktuře. Z tohoto důvodu je v případě České republiky, která je spíše středně velkým státem v rámci Unie, nutno hledat možnosti spolupráce nejen na úrovni celé EU, ale také na úrovni regionální. V případě České republiky se taková forma spolupráce nabízí především v rámci V4, která již prokázala svoji funkčnost v jiných případech. Regionální energetická spolupráce je tématem čtvrté části.

Vnitřní dimenze energetické bezpečnosti České republiky – hlavní výzvy a problémy

Závěrečná část je věnována klíčovému tématu, tedy energetické bezpečnosti České republiky, jejímu současnému stavu, nástrojům, jejímu posílení a jejímu budoucímu vývoji. Přestože předcházející části zohledňují především význam zemního plynu, komplexnost

národní energetické bezpečnosti vyžaduje analýzu energetického mixu v jeho celém rozsahu a to s důrazem jak na domácí, tak na importované energetické zdroje.

Vedle shrnutí závěrů celé analýzy bude v závěru obsaženo také doporučení, které se bude dotýkat všech zkoumaných úrovní analýzy, na kterých je možno nalézt faktory významné pro budoucí podobu energetické politiky Evropské unie a její vnější dimenze. Jedná se tedy o rovinu celounijní, regionální i specificky zaměřenou na Českou republiku.

Executive summary

Předkládaná práce si klade za cíl analyzovat současný stav energetické bezpečnosti ČR a identifikovat hlavní výzvy a rizika, které mají potenciál do budoucna míru energetické bezpečnosti ČR snížit, a to v kontextu globálních, kontinentálních a regionálních souvislostí. Zabývá se přitom převážně energetickou politikou Evropské unie, vnější dimenzí jejích energetických vztahů a kontextem spolupráce zemí V4. Na úrovni České republiky je hlavním tématem energetická politika a faktory energetické bezpečnosti, především skladba a vývojové trendy energetického mixu, možnosti budoucího využití domácích fosilních i obnovitelných energetických zdrojů, importní závislost, struktura importů ropy a zemního plynu, možnosti další diverzifikace importů a situace české elektroenergetiky, teplárenství a přenosové soustavy.

Snížená poptávka na evropském trhu, nástup nekonvenčního (břidlicového) zemního plynu v USA a nárůst podílu LNG na celkovém dovozu vedl k přebytkům plynu na evropském trhu a snížení ceny. To přimělo dva největší importéry Statoil a Gazprom k nabídce změn v dlouhodobých kontraktech, které souhrnně představují přes 70 % všech kontraktů. Evropský trh se stal více kompetitivním, zejména z hlediska zájmů Gazpromu.

Na cestě k lepší diverzifikaci čelí EU několika výzvám: pokrýt zvýšenou spotřebu dodávkami zvenčí, diverzifikovat zdroje a investovat do vzájemného propojení členských států, což může být chápáno jako opatření na ochranu před neplánovaným výpadkem z jednoho zdroje. Diverzifikace zdrojů čelí výzvě vybudování jižního koridoru, jehož účelem je poskytnout diverzifikaci členským státům ve střední, východní a jihovýchodní Evropě, kde doposud dominuje infrastruktura východního koridoru.

Plynová krize z ledna 2009 jasně poukázala na zásadní nedostatek bránící efektivnější diverzifikaci: nedostatečnou propojenost jednotlivých národních sítí, a to zejména ve střední, východní a jihovýchodní Evropě (tj. zemí závislých do značné míry na východním koridoru). Naprosto odříznuté od zbytku EU je Pobaltí. Nedostatečné propojení je i mezi Španělskem a

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Vědecký projekt 02/02/10

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost
energetické politiky EU

–
Prosinec 2010

zbytkem EU, což brání využití volných kapacit španělských LNG terminálů a plynovodů středomořského koridoru v případě podobné krize.

Pozitivní impulz k zajištění schopnosti Evropské unie účinněji jednat v mezinárodních vztazích by měla přinést Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU), která je součástí Lisabonské smlouvy (LS). Tato smlouva by měla především zvýšit výkonnost a efektivitu institucí a rozhodovacích mechanismů. Také se zavedením funkce předsedy Evropské rady a vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku se alespoň do určité mírylepší konzistence pozice EU v zahraničních vztazích. Naopak Rusko částečně ztratí možnost obcházet EU a vést bilaterální jednání s členskými zeměmi, což je z dlouhodobého hlediska možno považovat za hlavní rys ruské energetické politiky. Smlouva o fungování EU také vůbec poprvé formálně konstituuje evropskou energetickou politiku v rámci primárního práva a tvoří nový právní základ pro přijímání opatření prostřednictvím legislativních aktů sekundárního práva a zajišťuje rámec pro energetickou spolupráci. Zahnutím energetiky do oblasti sdílených pravomocí ztrácejí členské státy v některých otázkách možnost výhradně kontrolovat tuto strategickou oblast. Na druhou stranu volba energetického mixu a skladby zásobování energií zůstávají nadále v pravomoci členských států.

Lisabonská smlouva zavedením klauzule solidarity poskytuje členským státům ochranné opatření ze strany EU v případě omezení dodávek ropy nebo plynu ze strany Ruska. V praxi by měl princip solidarity mimo jiné znamenat pomoc unijních zemí, pokud dojde k přerušeni exportu ruského zemního plynu nebo ropy do členského státu. Tento princip dosud nefunguje především kvůli averzi některých členských států ke společné energetické politice. Nelze tedy hovořit o konstituované společné energetické politice, ale o kontinuálním procesu jejího vytváření.

Obecně lze za hlavní faktory, které negativně ovlivňují kooperaci mezi Evropskou unií a Ruskem, definovat: rozdílnou logiku přístupu Evropské unie a Ruska ke spolupráci; různý stupeň energetické interdependence a odlišné ideové vnímání energetické politiky a stanovení jejích cílů ze strany EU a Ruska. Přístup Evropské unie k energetické spolupráci vychází z makroekonomické perspektivy, naproti tomu ruský přístup je postaven především na mikroekonomické úrovni. Zatímco EU se nevyhýbá interdependenci, Rusko nechce být závislé a preferuje asymetrickou závislost – zatímco ostatní by měli být na Rusku závislí, Rusko by mělo být nezávislé. Toto je hlavní racionální úvaha stojící za energetickou politikou, kterou Rusko vnímá jako hru s nulovým součtem.

Ruská energetická politika je v současné době řízena dvěma do značné míry vzájemně si odporujícími faktory. Na jednu stranu v energetické politice Ruska hraje důležitou roli ekonomický faktor, který se projevuje ve snaze maximalizovat příjmy z prodeje plynu a ropy. Rusko v první řadě deklaruje snahu být stabilním a spolehlivým energetickým

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Vědecký projekt 02/02/10

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost
energetické politiky EU

–
Prosinec 2010

dodavatelem pro Evropu. Na druhou stranu je energetika silně zpolitizována a získává bezpečnostní a strategický význam. Rusko využívá energetické komodity jako politický nástroj k posílení své pozice s cílem stát se jedním z pólů dnešního mezinárodního systému. Zároveň Rusko využívá energetiku jako prostředek obrany suverenity a prosazování zahraničněpolitického vlivu.

Primárním cílem plynové politiky Ruska je upevnění přítomnosti na lukrativních energetických trzích EU. Jeden z hlavních nástrojů této ruské energetické strategie představuje plynárenský monopol Gazprom, který v současné době jinak než do Evropy plyn prakticky nevyváží. Na druhou stranu je dlouhodobým zájmem Ruska minimalizovat rizika svázaná s tranzitními zeměmi; diverzifikovat export ruského zemního plynu na více „velkých“ klientů, zejména ve východní Asii a na Dálný východ a snížit svoji energetickou závislost na dodávkách do zemí EU. Rusko prosazuje energetické projekty založené na bilaterální, nikoliv na unijní úrovni (tj. EU-Rusko), což odpovídá ruské energetické strategii narušovat potenciální jednotnou energetickou politiku EU bilaterálními dohodami. Úspěšná realizace ruských plynovodních projektů může vážně poškodit snahy Evropské unie o vlastní diverzifikaci.

EU ve snaze o zvýšení energetické bezpečnosti členských států prosazuje v souladu s cíli současné energetické politiky řadu opatření. K energetické bezpečnosti EU by měly přispět energetická účinnost, dokončení liberalizace vnitřního trhu s energiemi, intenzivní rozvoj LNG infrastruktury, diverzifikace přepravních tras a budování energetických sítí, nových produktovodů a přepravních cest a jejich propojování. Všechny tyto kroky lze z pohledu Ruské federace vnímat jako hrozbu ruské energetické bezpečnosti, protože brání nerušenému přístupu ruských státních monopolů na evropský trh a podkopávají vzájemnou spolupráci.

Snaha EU o diverzifikaci přepravních tras potom může vést k ohrožení postavení Ruska coby největšího importéra ropy a zemního plynu. Pokud odhlédneme od ekonomických ztrát, jsou zde geopolitické faktory realizace „evropských“ projektů, které by mohly vést k omezení ruského vlivu v oblastech zájmu ruské zahraniční politiky. Nejedná se pouze o členské státy Evropské unie, ale také o zdrojové oblasti v postsovětském prostoru.

V současné době se připravuje či již probíhá realizace několika takových konkurenčních projektů. Zamýšlené rozšíření plynovodu Jamal II by mělo být v plánech Gazpromu nahrazeno realizací plynovodu Nord Stream s kapacitou 55 bcm/y, který by měl být uveden do provozu v roce 2012. Tento plynovod bude po dně Baltského moře spojoval Rusko přímo s Německem a měl by tak obejít dosavadní významné tranzitní země i nové členské státy EU na pobřeží Baltského moře.

Jako protiváha plánovaného čtvrtého/jižního energetického koridoru, jehož páteří by se měl stát plynovod Nabucco, vznikl ve spolupráci italské ENI a Gazpromu plán na plynovod

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Vědecký projekt 02/02/10

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost
energetické politiky EU

–
Prosinec 2010

South Stream. Tento plynovod, vedoucí po dně Černého moře, by měl s kapacitou 63 bcm/y nejen dvakrát překonávat Nabucco, ale měl by rovněž obejít Ukrajinu, jejíž význam coby tranzitní země by tak byl marginalizován. Na rozdíl od plynovodu Nabucco se v tomto případě nejedná o diverzifikaci zdrojových oblastí, protože plynovod bude spojovat přímo Ruskou federaci s Evropskou unií. Tím by se dále zvýšila důležitost Ruska jako partnera v energetice, tentokrát i jako tranzitní země pro plyn z Kaspického regionu. Naopak projekt Nabucco slibuje omezený, ale přesto relevantní krok směrem k diverzifikaci zdrojových oblastí i přepravních tras.

Tyto proměny na mapě produktovodů nejsou bezvýznamné ani pro Českou republiku. I když má průměrnou energetickou bezpečnost ve srovnání se svými sousedy, musí nadále čelit rizikům energetické bezpečnosti uvnitř i vně EU, tlaku dodavatelů a tranzitních zemí s dominantním postavením právě Ruska.

Vzhledem k distribuci zájmů v energetice nemá Česko v rámci Evropské unie lepších spojenců, než jsou Slovensko, Maďarsko a Polsko. Zájmy jak Německa, tak Rakouska jsou v oblasti energeticky natolik odlišné, že najít společnou řeč bude téměř nemožné. V případě Německa sice dochází k prolínání části ekonomických zájmů, zejména v sektoru plynu, ale v politických souvislostech Německo nesdílí skepticismus Česka a jeho sousedů, co se týče politicko-ekonomických zájmů ruských elit. Ve vztahu k Rakousku je problémem zejména rozdílný pohled na využití jaderné energie, ve kterém s největší pravděpodobností zůstane Rakousko osamoceno v rámci celé Evropské unie.

Společný podíl zemí V4 na ruském exportním trhu se zemním plynem ve výši 18 % je druhý nejvyšší po Německu. Tato kupní síla, která by se v případě koordinace a spolupráce při vyjednávání s Ruskem a vytvoření regionálního trhu se zemním plynem mohla projevit, když ne v radikálním snížení cen, tak alespoň v konvergenci cen plynu, které platí státy Visegrádu a které platí Německo nebo Rakousko. V opačném případě bude přetrvávat situace, kdy průmysl v Čechách a jiných Visegrádských státech musí konkurovat průmyslu v západní Evropě, který může vyrábět při nižších cenových nákladech na energie.

I když dlouhodobým a konečným cílem by měl být panevropský (EU) trh se zemním plynem, ve střednědobé perspektivě by mělo být v zájmu V4 směřovat k větší míře koordinace vyjednávání na úrovni EU, případně dosažení toho, že EU bude společným vyjednavatelem se třetími stranami.

Jako hlavní výzvy pro energetickou bezpečnost ČR byly identifikovány možný nedostatek uhlí pro české teplárny a elektrárny v důsledku těžebních limitů, prodražování využití uhlí v důsledku plného zpoplatnění emisních povolenek do roku 2020, tendence nahrazovat uhlí importovaným zemním plynem a související nárůst importní závislosti ČR, odkládání rozšíření českých jaderných elektráren, problémy s realizací infrastrukturních projektů v

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Vědecký projekt 02/02/10

Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU

–
Prosinec 2010

oblasti plynu zaměřených na další diverzifikaci dodávek plynu do ČR a nápor na českou elektrickou přenosovou síť v důsledku mezinárodních přenosů elektřiny a nárůstu využívání intermitentních OZE.

Jakožto hlavní garant energetické bezpečnosti ČR by měl stát prostřednictvím Státní energetické koncepce (SEK) energetickým společenstvem jasně komunikovat svoji dlouhodobou strategii a priority v oblasti energetické bezpečnosti, čímž by byla eliminována současná nejistota, která podvazuje investice do energetiky a ohrožuje energetickou bezpečnost ČR. Současný trend, kdy zásadní politická rozhodnutí jsou odkládána, problémy české energetiky pouze prohlubuje a zmenšuje prostor pro jejich budoucí řešení.

Energetická politika Evropské unie

Energetická politika v rámci agendy EU bývá z historického hlediska zdůrazňována v souvislosti s významem, jaký měla v počátcích evropské integrace. I přes tuto významnou pozici si nicméně energetika nedokázala vydobýt podstatnější místo ve Smlouvě o EHS a postupné oslabování významu uhlí a jaderné energie ve prospěch ropy a zemního plynu odsunulo tuto oblast mimo centrum zájmu Evropského společenství (ES) a především mimo oblasti reálných pravomocí Komise.

Pozici energetické politiky, která se nachází na rozhraní komunitární a mezivládní dimenze, je třeba brát v úvahu nejen z meritorního hlediska, ale také z hlediska rozhodovacích mechanismů. Pro komunitární oblast, kam spadá například liberalizace trhů s energiemi nebo obnovitelné zdroje energie, je typický legislativní monopol Komise, hlasování kvalifikovanou většinou v Radě a užití spolurozhodovací procedury je standardním legislativním mechanismem, i když právě energetika představovala dlouhou dobu jednu z výjimek stojících z tohoto hlediska na určitém rozhraní. Do mezivládní oblasti ovšem energetika výrazně zasahuje z důvodu, že její vnější rozměr překračuje dimenzi vnějších obchodních vztahů EU a působí v oblasti zahraniční politiky a vnější bezpečnosti EU².

Energetická politika EU a ČR po přijetí Lisabonské smlouvy

V současné době je energetická politika EU stále limitována řadou faktorů, které jsou politické i ekonomické povahy. Z tohoto důvodu paralelně existují energetické politiky 27 stávajících členských států a vedle nich se rodí nová energetická politika EU. Příčin, proč je

² Kuchyňková, P. (2010): Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti, disertační práce, Brno: MU, on-line: http://is.muni.cz/th/14001/fss_d/Disertace2.pdf

tak obtížné prosazovat společnou energetickou politiku EU a proč nejsou členské státy příliš ochotny vzdát se části své suverenity v oblasti energetiky, je několik. Za prvé, energetická politika byla vždy považována za část národní bezpečnosti a následně státy nejsou ochotny vzdát se části suverenity. Za druhé, 27 členských států EU má rozdílné cíle a přístupy v ekonomice, energetice a zahraničí politice a tento nejednotný postoj členských zemí hraje značnou roli při vyjednávání s hlavními dodavateli energie. Třetí vážný důvod znemožňující jednotnou energetickou politiku EU je rozdílná struktura národních energetických sektorů a z nich plynoucí požadavky na druh energetických surovin. Spíše než o existenci konsensuální a konsolidované energetické politiky EU lze hovořit o kontinuálním procesu jejího vytváření, který přirozeně ovlivňuje i vztahy s klíčovými energetickými dodavateli.

Význam Lisabonské smlouvy pro energetickou politiku EU

Pozitivní impulz v procesu formování společné energetické politiky by měla přinést nová Smlouva o fungování EU (SFEU), která je součástí Lisabonské smlouvy (LS). SFEU zavádí v části třetí zcela novou hlavu XXI, kterou je evropská energetická politika vůbec poprvé formálně konstituována v rámci primárního práva a tvoří nový právní základ pro přijímání opatření prostřednictvím legislativních aktů sekundárního práva a zajišťuje rámec pro energetickou spolupráci. LS je svým formátem první smlouvou, kde je explicitně odkazováno na energetickou politiku s konkrétními cíli, jako jsou fungování trhu, bezpečnost dodávek, propojení energetických sítí, solidarita či ochrana životního prostředí. Energetika je explicitně řešena v článku 194 SFEU, který obsahuje celkem tři relativně stručné odstavce a je uvedena až po části věnované otázkám ochrany životního prostředí (články 191–193 SFEU), což naznačuje její návaznost a posloupnost priorit³.

Rámec pro energetickou způsobilost

V prvním odstavci, jenž zdůrazňuje potřebu solidarity mezi členskými zeměmi, jsou zmíněna základní východiska energetické politiky. „*V rámci vytváření a fungování vnitřního trhu a s přihlédnutím k potřebě chránit a zlepšovat životní prostředí má politika EU v oblasti energetiky v duchu solidarity mezi členskými státy za cíl: 1) zajistit fungování trhu s energií; 2) zajistit bezpečnost dodávek energie v EU; 3) podporovat energetickou účinnost a úspory energie jakož i rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie; a 4) podporovat propojení energetických sítí*“⁴. Specifikem prvního odstavce je zřetelný akcent na ochranu a zlepšení životního prostředí.

³ Úřad vlády ČR (2010): Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, on-line: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>

⁴ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008), on-line: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2008:115:SOM:CS:HTML>.

Podstatnou skutečností je, že energetika je výslovně zahrnuta do oblastí sdílených pravomocí. V některých otázkách členské státy vlivem LS ztrácejí možnost výhradně kontrolovat tuto strategickou oblast. Podle znění druhého odstavce přijmou Evropský parlament a Rada, která rozhoduje kvalifikovanou většinou, řádným legislativním postupem opatření nezbytná pro dosažení cílů uvedených v prvním odstavci. Tato opatření se přijmou po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem a Výborem regionů.

Například energetickou účinnost, rozvoj nových zdrojů energie, nebo vytváření jednotného energetického trhu přesouvá LS mezi sdílené pravomoci Evropské unie a členských států. V těchto oblastech nově platí procedura spolurozhodování, což značně ulehčuje implementaci rozhodnutí na unijní úrovni. Dále mechanismus tzv. posílené spolupráce umožňuje společný postup v otázkách, na kterých se shodne minimálně devět států, ale které se na celounijní úrovni jen těžko prosazují⁵.

Opatření se naopak nedotýkají práva členského státu v otázce fiskálního charakteru v oblasti energetiky a stanovení volby zásobování energií a skladby energetických zdrojů⁶. Na druhou stranu ačkoliv skladba energetického mixu nadále zůstává v rukou členských států, sekundární normy typu klimaticko-energetického balíčku ji nepřímo ovlivňují, což je třeba při analýze energetické politiky EU brát v úvahu. Třetí odstavec pak zmiňuje, že Rada může zvláštním legislativním postupem jednomyslně po konzultaci s Evropským parlamentem přijmout taková opatření, která mají zejména fiskální charakter.

Klauzule solidarity

Významnou novinkou zavedenou Lisabonskou smlouvou je tzv. klauzule solidarity zmíněná v rámci hospodářské politiky v čl. 122 odst. 1 SFEU. „Aniž jsou dotčeny jiné postupy stanovené ve Smlouvách, může Rada na návrh Komise rozhodnout v duchu solidarity mezi členskými státy o opatřeních přiměřených hospodářské situaci, zejména když vzniknou závažné obtíže v zásobování určitými produkty, především v oblasti energetiky“⁷.

Ustanovení je ovšem velmi vágní. Na jednu stranu dává Radě velmi široký prostor pro konání v případě možné energetické krize, vzniklé v důsledku omezení energetických dodávek. Na druhé straně však nelze pominout výše zmiňované právo členských států rozhodovat o zásobování energiemi a energetickém mixu. Navíc princip solidarity

⁵ Termini, V. (2009): Energy and European Institutions, in: S. Micossi - G., L. Tosato (eds.): The European Union in the 21st Century. Perspectives from the Lisbon Treaty, Centre for European Policy Studies Brussels, on-line text: <<http://www.ceps.eu/book/europe-21st-century-perspectives-lisbon-treaty>>.

⁶ Úřad vlády ČR (2010): Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, on-line: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>

⁷ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008), on-line: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2008:115:SOM:CS:HTML>

v energetice prozatím nefunguje dostatečně z důvodu averze některých členských států ke společné energetické politice EU⁸.

Mechanismus solidarity se odráží ve snaze o intenzivnější vzájemnou spolupráci, jež by měla napomoci vypořádat se s krizovými situacemi, kdy energetické dodávky z určitého zdroje mohou být po nějakou dobu značně omezeny nebo i úplně pozastaveny. Na základě tohoto ustanovení bude mít Rada EU (na základě návrhu Komise) pravomoc ve zvláštních případech zasáhnout do pravomoci členských států a rozhodovat o opatřeních přiměřených dané hospodářské situaci, což může znamenat, že v případě krize mohou být členské státy žádány o poskytnutí dodávky energie jiným členským státům⁹.

Duch solidarity mezi členskými státy je také zmíněn v části věnované energetice v čl. 194 odst. 1 SFEU. Vzájemná solidarita by měla přispět k bezproblémovému zásobování energií v členských státech, ke snížení závislosti na externích dodávkách energií i k jednotnějšímu (a silnějšímu) vystupování členských států EU vůči třetím zemím (energetickým partnerům) v energetických otázkách. Lisabonská smlouva zavedením klauzule solidarity poskytuje členským státům, vysoce závislým na ruských dodávkách energetických komodit, možnost zavedení ochranného opatření ze strany EU. V praxi má princip solidarity mimo jiné znamenat pomoc unijních zemí v případě přerušení ruského exportu zemního plynu nebo ropy do členských států. Princip solidarity by tak měl přispět ke snížení vlivu Ruska a omezení využití energetiky jako politického nástroje.

Vnější energetické vztahy

Energetické krize v podobě omezení nebo úplného zastavení dodávek energetických komodit způsobují zahraničněpolitické a bezpečnostní implikace. Tím otázka energie překračuje dimenzi ekonomickou a výrazně působí v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP).

Lze tedy předpokládat, že se nově energetika dostane do agendy vysokého představitele pro zahraniční otázky a bezpečnostní politiku, předsedy Evropské rady, kteří zastupují EU ve vztazích s třetími státy a jsou zodpovědní za vnější akce, a Evropského útvaru pro vnější činnost. Lisabonská smlouva by tak mohla podstatným způsobem přispět k formální úpravě vnější energetické politiky na unijní úrovni a k zefektivnění energetických vztahů Evropské unie s novými a stávajícími producenty zemí, včetně Ruska.

⁸ Kol. autorů (2008): Když se řekne Lisabonská smlouva... perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce, Odbor informování o evropských záležitostech, Úřad vlády ČR, on-line: http://www.euroskop.cz/gallery/13/4050-kdyz_se_rekne_lisabonska_smlouva.pdf

⁹ Úřad vlády ČR (2010): Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, on-line: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>.